

Rustykalne formy rekreacji realizowane i kreowane przez mieszkańców współczesnych miast

Rustic forms of recreation implemented and created by modern urban residents

Streszczenie

Miasta nigdy nie zerwały całkowicie z wiejskością. Już od starożytności wieś i obszary wiejskie pełniły dla mieszkańców miast funkcje rekreacyjne. Tradycyjne prace wykonywane w gospodarstwie wiejskim traktowali i traktują oni jako hobby, któremu oddają się w czasie wolnym. Różnorodne formy rekreacji w miastach czy też realizowane przez ich mieszkańców mają swoje źródło w wiejskich obrzędach i obyczajach. Rustykalną formę rekreacji w mieście stanowi ogrodnictwo miejskie. Znajdujące się w granicach miast ogrody działkowe, przydomowe i komunalne, farmy dla dzieci, uprawiane zgodnie z zasadami permakultury jadalne parki i lasy. „Wiejski” wypoczynek mieszkańców spełniany jest też przez, coraz częściej lokalizowane wśród wielkomiejskiej zabudowy ośrodki jeździeckie, ścieżki do jazdy konnej i hotele dla koni. Rustykalna rekreacja nierzadko pozwalała na integrację mieszkańców miast przez duże zaangażowanie społeczności lokalnych i działalność non-profit w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

Abstract

Cities have never completely gave up rusticity. From the antiquity, villages and rural areas have been performing recreational functions for urban residents. They have been treating traditional tasks carried out in farmhouses as a hobby, in which they involve in their free time. Various forms of recreation in cities or these executed by their inhabitants are rooted in the rural rites and customs. Urban gardening is a rustic form of recreation in the city. Allotment gardens, backyards, communal gardens, farms for children, edible parks and food forests, grown according to the principles of permaculture, located within cities. The „rural” leisure of city dwellers is also achieved by equestrian centres, horse riding tracks and hotels for horses, increasingly localized in the urban development. The rustic recreation often allows for the integration of urban population through the large involvement of local communities and non-profit business in the form of a public-private partnership.

Słowa kluczowe: rekreacja, rustykalność, wiejskość, miasto, wieś

Keywords: recreation, rusticity, rural, city, village

Wstęp

Wyrosłe z prehistorycznych wspólnot pierwotnych, współczesne społeczności zamieszkujące i małe miasteczka i wielkie metropolie kontynuują wiejskie tradycje kulturowe. Miasta wywodzące się z okresowych osad i skupisk siedzib gromad zbieraczy i łowców, a w późniejszych okresach historycznych pierwszych półstałych i stałych jednostek osadniczych – wsi, nie zerwały całkowicie ze swoimi źródłami, z wiejskością w różnorodnych jej wyrazach. W średniowieczu niejednokrotnie uzyskanie praw miejskich nie zmieniło faktu, że w dalszym ciągu jednostka osadnicza miastem była jedynie z tytułu nazwy, herbu i przywileju. Osada pozbawiona możliwości roz-

Introduction

Grown from prehistoric primitive communities, contemporary communities in small towns and large metropolitan areas keep on maintaining rural cultural traditions. Cities derived from periodic settlements and clusters of residences of pickers and hunters’ huddles, and in later historical periods, first semi-permanent and permanent settlements – villages, did not completely break with their sources, with rusticity in its various expressions. In the Middle Ages, it was often that chartering did not change the situation in a settlement unit, which was a city only because of its name,

woju mogła dalej prowadzić życie typowo wiejskie, a główną działalnością jej mieszkańców była uprawa łanów ziemi przydzielonych przez właściciela. Setki posiadających prawa miejskie miejscowości, nigdy nie posiadało murów obronnych, kamienic czy ratusza i na pierwszy rzut oka nie różniły się one od wsi.

Formy rekreacji mieszkańców miast na wsi i obszarach wiejskich

Już od czasów starożytnych wieś i obszary wiejskie pełnią dla mieszkańców miast funkcje rekreacyjne. Bogaci obywatele starożytnego Rzymu przed uciążliwościami miejskiego życia chronili się w wiejskich willach. Obiektach o wyłącznie wypoczynkowo-rekreacyjnej funkcji, jak wille nadmorskie (*villa maritima*) i wiejskich siedzibach zlokalizowanych na terenie majątku ziemskiego (*Villa rustica* lub *villa suburbana*). W kolejnych wiekach funkcję zbliżoną do pełnionej przez starorzemiejskie wille wiejskie realizowały mieszkalne obiekty folwarczne. Folwark nie tylko zaopatrywał mieszkańców miejskiego domu w niezbędne produkty żywnościowe, ale był również sezonowym mieszkaniem dla tej części rodziny, której nie zatrzymywały w mieście obowiązki zawodowe czy obywatelskie. Od przełomu XVIII i XIX w. negatywna ocena miasta jako środowiska zamieszkania objawia się w postaci budowanych przez klasę średnią dużych miast, podmiejskich siedzib przeznaczonych na letnisko i tworzenia osiedli letniskowych. Jako że możliwości wyboru sposobu spędzania czasu wolnego uzależnione były i są od stopnia zamożności, miejscem odpoczynku niezamożnych mieszkańców miast stały się podmiejskie lasy magistrackie. Obie formy rekreacji mieszkańców miast na obszarach wiejskich: letnie domy i wycieczki na dostępne tereny podmiejskie, utrzymały się po dzień dzisiejszy. Współcześnie uzupełniają je rozbudowywane sieci rekreacyjnych tras rowerowych. Nadal też w celu „użycia wiejskości” praktykowane są, zapoczątkowane w XIX w., wypoczynkowe pobyty w gospodarstwie wiejskim. Określane od lat 70. XX w. mianem „wczasów pod gruszą”, a od końca XX w. realizowane również poprzez korzystanie z oferty gospodarstw agroturystycznych i ekoagroturystycznych. Popularna jest turystyka na obszarach wiejskich oraz turystyka związana z rolnictwem.

Ogrodnictwo miejskie

Rustykalną formę rekreacji w mieście stanowi ogrodnictwo miejskie. Spójne łączenie wielu funkcji przestrzeni miejskich, wśród których główną stanowi rekreacja i wypoczynek. Należy w tym miejscu podkreślić, że niekiedy błędnie wymiennie używa się określeń „ogrodnictwo miejskie” i „rolnictwo miejskie”. Mimo że nie zawsze możliwe jest przeprowadzenie jednoznaczego podziału, należy przyjmować, że ogrodnictwo miejskie to uprawa roślin ozdobnych i użytkowych na własne potrzeby, podczas gdy rolnictwo wiejskie, to uprawa roślin użytkowych i chów zwierząt gospodarskich również, a niekiedy głównie w celach komercyjnych¹. Ogrodnictwo miejskie, to kwietne kompozycje i aranżacje tworzone na balkonach, loggiach i tarasach budynków mieszkalnych, znajdujące się

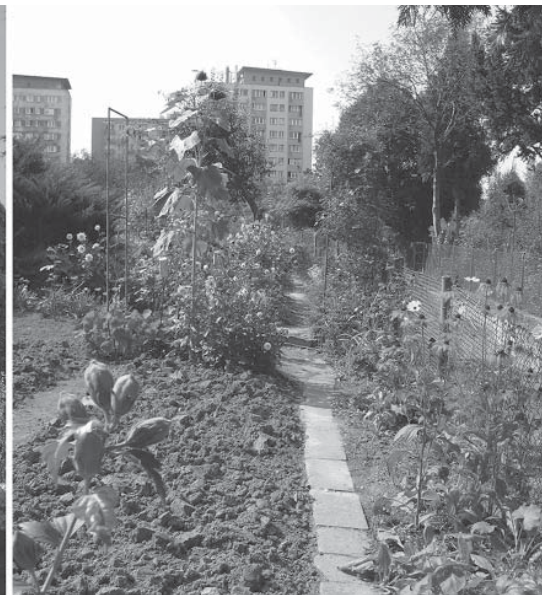
coat of arms and privilege. A settlement deprived of opportunities to develop could continue to lead a typical village life and the main activities of its inhabitants included growing fields allotted by the owner. Hundreds of chartered villages have never had defensive walls, tenements or a town hall, and at first glance, they were no different from ordinary villages.

Form of recreation residents of towns in the countryside and rural areas

Ever since the ancient time, villages and rural areas have been performing recreational functions for urban residents. Wealthy citizens of ancient Rome were taking refuge against the nuisances of urban life in countryside villas. They were facilities fulfilling only leisure and recreation functions, such as coastal villas (*villa maritima*) and rural premises located within an estate (*villa rustica* or *villa suburbana*). In the following centuries, the similar function was performed by residential manor farms. The manor farm not only supplied residents of the urban home with necessary food, but were also a seasonal dwelling for this part of the family, who did not have job or civil duties in the city. Since the turn of the eighteenth and nineteenth centuries, the negative assessment of the city as a living environment has been manifested in the form of large cities and suburban residences intended for dachas built by the middle class, as well as in building summer resort estates. As the choice of leisure time depended and still depends on the affluence, municipal suburban forests became the resting place for disadvantaged city dwellers. Both forms of recreation of urban residents in rural areas: summer houses and tours to the available suburban areas have continued to be prevalent to the present day. Today, they are supplemented by expanded networks of recreational cycling routes. Also, in order to “use rusticity”, holiday stays in farmhouses, which began in the nineteenth century, are still carried on. Called “self-arranged countryside holiday” from the 70s of the twentieth century and from the end of the twentieth century realised also through the use of the offer of farms and ecofarms. Tourism in rural areas and tourism connected with agriculture are also popular.

Urban gardening

Urban gardening is a rustic form of recreation in the city. A coherent combining of multiple functions of urban spaces, where the major one is recreation and leisure. Here, it should be emphasized that sometimes there are mistakenly interchangeably used the terms of “urban gardening” and “urban agriculture”. Although it is not always possible to carry out a clear division, it must be assumed that urban gardening is subsistence growing of ornamental and crop plants, while urban agriculture means cultivation of crops and rearing of livestock also, and sometimes mainly, for commercial purposes¹. Urban gardening includes flower compositions and

Il. 1. Ogrody działkowe wśród wysokiej wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej, Kraków, 2014 / Garden plots in the middle of a high multi-family housing, Cracow, 2014

w granicach miast ogrody przydomowe i działkowe oraz jadalne parki i lasy.

Obsadzone roślinami ozdobnymi miejskie ogrody przydomowe urządzone są przez mieszkańców jednorodzinnych i wielorodzinnych domów. Mieszkańcy tych ostatnich w sposób zinstytucjonalizowany, ale też i samorzutnie, zakładają na terenach osiedli ogródki kwiatowe. Utworzone zielone enklawy pełniąc funkcję dekoracyjną, niejednokrotnie stanowią miejsca przeznaczone do odpoczynku i rekreacji w miastach w otoczeniu „natury”. Ich pielęgnacja, będąc jedną z form powrotu do źródeł, to również wiejskość rekreacji w mieście.

Swoiste odrodzenie przeżywa w europejskich miastach ruch działkowy. W Polsce ogrody działkowe przejmuje kolejne pokolenie [il.1]. Nie tylko drogą dziedziczenia. Każda wystawiona na sprzedaż działka w dużym mieście ma kilku chętnych nabywców, którzy upewniają się czy upatrzony przez nich teren nie będzie w przyszłości przeznaczony pod zabudowę. „Działki” coraz częściej kupują ustabilizowani finansowo trzydziestoparolatki, którzy w odległości ok. półgodzinnego dojazdu lub dojścia z miejsca zamieszkania w mieście chcą pozyskiwać własne owoce, kwiaty i warzywa.

Jedną z form ogrodnictwa miejskiego są ogrody komunalne (*communal gardens*), których nie należy utożsamiać z wcześniej wymienionymi ogrodami działkowymi. Są to, istniejące w brytyjskich miastach, prywatne miejskie ogrody rekreacyjne. Należą do okolicznych mieszkańców, którzy płacą za nie zawartą w czynszu opłatę. Mogą być ogólnodostępne lub dostępne tylko dla właścicieli. Miejskich ogrodów komunalnych nie należy też utożsamiać z ogrodami sąsiedzkimi, wspólnotowymi czy też społecznościowymi (*community gardens*). Te z kolei stanowią jedną z form rolnictwa miejskiego. Niekiedy mogą zawierać cechy zarówno ogrodnictwa i rolnictwa miejskiego, jak niektóre powstające w ostatnich latach nowe typy publicznych ogrodów miejskich, które łączą funkcje edukacyjne, społeczne i rekreacyjne – jadalne parki (*Edible Park*) i lasy (*Food Forest*).

arrangements created on balconies, loggias and terraces of residential buildings, gardens and allotments located within the city and edible parks and food forests.

Backyards in cities seeded with ornamental plants are developed by residents of single-family and multi-family houses. Residents of the latter establish flower gardens in their settlements in an institutionalized, but also spontaneous way. The created green enclaves perform the decorative function and often constitute places for rest and recreation in cities in the surroundings of “nature”. Caring for them, being one of the forms of the return to the sources, is also a rusticity of recreation in the city. The allotment movement has its specific revival in European cities. In Poland, the allotment gardens are taken by another generation [il. 1]. Not only by inheritance. Each allotment offered for sale in the big city has a number of eager buyers, who make sure whether the area that they have in their sights is not going to be designated for development. “Allotments” are increasingly bought by financially stable people in their thirties who would like to acquire their own fruits, flowers and vegetables in an approx. half-hour distance by car or by foot from their residence in the city.

One of the forms of urban gardening are communal gardens, which should not be confused with the previously mentioned allotment gardens. These are private urban recreational gardens existing in British cities. They belong to local residents, who pay a fee included in the rent for them. They can be public or available only to the owners. Urban communal gardens should not be confused with community gardens. These, in turn, are one of the forms of urban agriculture. Sometimes they may have features of both gardening and urban agriculture, such as some, emerging in recent years, new types of urban public gardens, which combine educational, social and recreational functions – edible parks and food forests.

Il. 2. City Farm Schönbrunn, Wiedeń, 2015 / City Farm Schönbrunn, Vienna, 2015

Jedno z czołowych miejsc wśród utworzonych w ostatnich latach miejskich jadalnych parków zajmuje Park Jadalny, który otwarto w 2010 r. w holenderskiej Hadze². Brytyjski artysta Nils Norman zaprojektował stosunkowo niewielki, o powierzchni 800 m², permakulturalny park – miejski publiczny ogród warzywno-sadowniczy. Jest on częścią projektu mającego połączyć sztukę z realnymi korzyściami dla mieszkańców. Park zarządzany przez lokalne stowarzyszenia ogrodnicze i uprawiany przez jego członków, dostępny jest dla wszystkich chętnych. Dla odwiedzających organizowane są zajęcia edukacyjne: warsztaty, prelekcje i wystawy zapoznające z metodami uprawy warzyw i owoców w mieście zgodnie z zasadami permakultury. Zajęcia ukierunkowano na określonych odbiorców – ogół społeczeństwa, grupy szkolne i studenci permakultury.

Rozwiązanie przestrzenne i kompozycja Jadalnego Parku w Hadze podporządkowane są rygorystycznej logice koncentrycznego, promienistego, zamkniętego układu dośrodkowego. Zawiera on kręgi, których centrum stanowi drzewo owocowe lub orzech, otoczone pierścieniami innymi, niższych roślin jadalnych. Zaprojektowany został jako prace dyplomowe studentów permakultury.

W Wiedniu w 2011 r. założony został jadalny park: *City Farm Schönbrunn* (il. 2). Przedsięwzięcie, zwane też „Ogrodem przygody”, wzorowane jest na „Ogrodzie dla dzieci” w Ogrodzie Botanicznym Brooklyn w Nowym Jorku³ i adresowane przede wszystkim do dzieci i młodzieży. W położonej na terenie niegdyś pałacowego gospodarstwa *City Farm Schönbrunn* prowadzone są ogrodnicze, edukacyjno-rekreacyjne zajęcia dla szkół i rodzin. Na cyklicznie organizowanych warsztatach ich uczestnicy zapoznają się z cyklem wzrostu roślin i mogą uczestniczyć w zajęciach praktycznych. Przedsięwzięciu patronuje miasto i Federalne Ministerstwo Rolnictwa. Znajduje się ono pod merytoryczną opieką lokalnych stowarzyszeń i instytucji ogrodniczych.

Jadalny Las, tłumaczony na język polski również jako las roślin jadalnych, jadalny leśny ogród, las żywnościowy jest założeniem opartym na ekosystemie leśnym, w którym zamiast typowych leśnych gatunków, sadi się drzewa i krzewy owocowe, warzywa i zioła. Wszystkie rośliny mają wza-

One of the leading places in urban edible parks created in recent years is Edible Park, which was opened in 2010 in The Hague, Denmark³. A British artist, Nils Norman, designed a relatively small, with an area of 800 m², permaculture park – a urban public vegetable and orchard garden. It is a part of a project aimed to combine art with real benefits for residents. Park is managed by local gardening associations and cultivated by its members; it is available to all who wish to participate. For visitors, there are organized educational activities: workshops, lectures and exhibitions on the methods of cultivation of fruits and vegetables in accordance with the principles of permaculture. The classes are targeted to specific audiences – the general public, school groups and students of permaculture.

The spatial solution and composition of the Edible Park in The Hague are subordinated to a rigorous logic of concentric, radial, closed, centripetal system. It contains circles the center of which is a fruit or walnut tree surrounded by rings of other, lower edible plants. It was designed as graduate works of students of permaculture.

In Vienna, in 2011, there was founded an edible park [il. 2]. The project, also called the “Garden of Adventure”, has been modelled on the “Garden for Children” at the Brooklyn Botanic Garden in New York⁴ and is addressed primarily to children and youth. It is located on the area of a former palace farm *City Farm Schönbrunn*, there are conducted horticultural, educational and recreational classes for schools and families. At the regularly organized workshops, the participants learn about the cycle of plant growth and can participate in practical activities. The project is patronized by the city and the Federal Ministry of Agriculture. It operates under the substantive supervision of local gardening associations and institutions.

A food forest, also translated into Polish as a “forest of edible plants”, “edible forest garden”, “edible forest” is a solution based on the forest ecosystem, in which, instead of typical forest species, there are planted trees and shrubs, vegetables and herbs. All plants are to complement each other, creat-

jemnie się uzupełniać, tworząc warstwy roślinne. **Wysokie piętra to dojrzałe drzewa owocowe i orzechowe, niżej mniejsze drzewka owocowe i orzechowe, pod nimi krzewy owocowe, a w najniższej warstwie warzywa i zioła.** Jest to najbardziej odporny agroekosystem i prawdopodobnie najstarsza na świecie forma uprawy ziemi⁴. Jadalne lasy, nadal powszechne w krajach tropikalnych, znajdują coraz liczniejszych zwolenników w krajach o klimacie śródziemnomorskim i umiarkowanym. Następnym zakładaniem jadalnych lasów jako jednej z form rolnictwa jest powstanie idei tworzenia ich w miastach jako obszarów służących wypoczynkowi i rekreacji.

Wśród nielicznych realizacji miejskich lasów jadalnych na gruntach publicznych znajduje się *Beacon Food Forest* w Seattle⁵. Pomysł powstał w 2009 r. Lokalne władze przekazały działkę odległą o ok. 4 km od centrum miasta i zapewniły wsparcie finansowe, które pozwoliło zrealizować projekt. Poza częścią ogólnie dostępną, z ogólnie i za darmo dostępnymi owocami i warzywami, znajdują się tu również działki indywidualnych użytkowników. Rośliny uprawiane są zgodnie z zasadami permakultury. Oprócz funkcji żywieniowej, realizowana jest funkcja edukacyjna, rekreacyjna i społeczna. W *Beacon Food Forest* znajdują się miejsca przeznaczone na spotkania mieszkańców miasta w różnym wieku i różnych grup etnicznych. Są ścieżki spacerowe, miejsca do wypoczynku i zabawy dla dzieci.

Miejskie Jadalne Parki i Lasy stanowią miejsca rozwoju nowego modelu życia miejskiego. Rodzaj miniatury utopii opierającej się na sprawiedliwości, solidarności i równości, gdzie ludzie nie konkurują, a współpracują ze sobą. Mimo że formy ich realizacji charakteryzuje duża różnorodność wszystkie stanowią przykłady zrównoważonego ekologicznego ogrodnictwa miejskiego. Pozwalają na integrację lokalnych społeczności. Charakterystyczne jest tutaj duże zaangażowanie społeczności lokalnych i działalność non-profit w ramach partnerstwa publiczno-prywatnego.

Muzea na wolnym powietrzu, farmy dla dzieci i ośrodki jeździeckie

„Wiejskiej” rekreacji oddają się mieszkańcy miast w muzeach na wolnym powietrzu, często zlokalizowanych w bez-

ing plant layers. **High zones include mature fruit and nut trees, then, there are smaller fruit and nut trees; the next layer are fruit bushes and the lowest one – vegetables and herbs.** It is the most resistant agro-ecosystem and probably the oldest form of land cultivation in the world⁵. Food forests, still common in tropical countries, gain a growing number of enthusiasts in countries with Mediterranean and temperate climate. The consequence of establishing food forests as one of the forms of agriculture is emerging of the idea of creating them in urban areas for rest and recreation.

Few projects of urban food forests on public land include the *Beacon Food Forest* in Seattle⁶. The idea emerged in 2009. Local government has passed a plot distant by approx. 4 km from the city centre and provided a financial support, which allowed to implement the project. Apart from the public-access zone, with generally available and free fruits and vegetables, there are also allotments of individual users. The plants are cultivated in accordance with the principles of permaculture. In addition to the nutritional function, the forest performs educational, recreational and social functions. In the *Beacon Food Forest*, there are places for meetings of the city's residents of all ages and different ethnic groups. There are also walking paths, places for relaxation and play for children.

Urban edible parks and food forests are places for the development of a new model of urban life. A type of a miniature utopia founded on justice, solidarity and equality, where people do not compete with each other, but cooperate. Although the forms of their implementation are largely different, all of them are examples of a sustainable urban organic gardening. They allow the integration of local communities. Here, a specific feature is the great involvement of local communities and non-profit business in the form of a public-private partnership.

Open-air museums, farms for children and equestrian centers

Urban residents often enjoy “rural” recreation in museums in the open air, often located in the immediate vicinity of their residence. Establishment of open-air museums stemmed from the aware-

II. 3. Zawody w sianozęciu, Słowacja, „żywy” skansen Vlkolinec, 2015 / Competition in mowing hay, Slovakia, folk architecture reservations Vlkolinec, 2015

Il. 4. Farma dla dzieci, Wiedeń, Lobau, 2015 / Vienna Kids Farm, Lobau, 2015

pośrednim sąsiedztwie miejsca zamieszkania. Zakładanie muzeów na wolnym powietrzu wynikało z świadomości konieczności podjęcia działań mających na celu ochronę tradycyjnej kultury wiejskiej i jej zabytków przed całkowitym jej zaniknięciem i zatarciem w pamięci ludzi. Miały też podkreślać i definiować odrębność kulturową regionów etnograficznych. Przyjęto, że udostępnianie społeczeństwu zbiorów prezentujących kulturę ludową jest jednym ze sposobów zachowania tradycji ogólnonarodowych. Jednym z kierunków współczesnej działalności muzeów na wolnym powietrzu jest przedstawianie oferty pozwalającej na wypoczynek i rozrywkę.

Położony w centrum miasta sztokholmski Skansen, pierwsze na świecie, otwarte dla publiczności w 1891 r., muzeum na wolnym powietrzu, prowadzi wielotorową działalność edukacyjną i popularyzatorską z elementami rozrywki. Regularnie organizowane praktyczne pokazy zajęć gospodarskich i rzemieślniczych mają licznych widzów i uczestników. Co roku mnóstwo ludzi uczestniczy w uroczystościach i spotkaniach organizowanych z okazji świąt Bożego Narodzenia i Wielkanocy oraz dnia św. Łucji, a także innych wywodzących się z obyczajowości ludowej świąt, jak noc Walpurgi i Midsommar. Ludyczny charakter mają odbywające się w Skansenie wielotematyczne imprezy muzyczne i tanecz-

ness of the need to take action to protect traditional rural culture and its monuments before its decline and blurring in the memory of people. They also were to emphasize and define the cultural identity of ethnographic regions. It was assumed that making available collections representing the folk culture is a way to preserve nationwide traditions. One of the directions of contemporary activity of open-air museums is to present an offer for relaxation and entertainment.

Located in the centre of the city, the Stockholm Skansen, the world's first open-air museum that was opened to the public in 1891, runs various educational and popularization activities with some kind of entertainment. Regularly organized practical demonstrations of farm and artisanal tasks have numerous spectators and participants. Every year, a lot of people participate in celebrations and meetings organized on the occasion of Christmas and Easter and the Day of St. Lucy, as well as other festivals derived from the folk customs, such as the Walpurgis Night and Midsommar. Also, multi-theme musical and dance events, feasts and fairs taking place in the Skansen have a ludic nature. Skansen, which is an outstanding centre for scientific research, is alive, or even lives it up. It is a place of rest and recreation

Il. 5. Zespoły mieszkaniowe Öko – Wohnpark „Ville Verdi” i Gasometr oraz sąsiadujący z nimi hotel dla koni, Wiedeń 2015 / Residencial complexes Öko – Wohnpark „Ville Verdi” and Gasometers and adjoining pension for horses, Vienne 2015

Il. 6. Zespół biznesowo-mieszkalny Viertel Zwei i stajnie toru Krieau Trabrennbahn, Wiedeń 2015 / Business and residential complex Viertel Zwei and Krieau Trabrennbahn stalls, Vienna 2015

ne, festyny i kiermasze. Skansen, będąc wybitnym ośrodkiem naukowo-badawczym, żyje, a wręcz używa życia. Jest miejscem odpoczynku i rekreacji często odwiedzanym zarówno przez mieszkańców Sztokholmu, jak i przyjezdnych z całego świata.

Różne formy i zakres rekreacji, zarówno biernej, jak i czynnej, oferują wszystkie muzea na wolnym powietrzu. Wspólny mianownik stanowi tu zamiana charakteru czynności związanych z pracą w gospodarstwie wiejskim wykonywanych przez mieszkańców wsi na czynności rekreacyjne, którymi zajmują się mieszkańcy miast. Jeden z licznych przykładów takiej zmiany charakteru czynności stanowią zawody w koszeniu kosą ręczną [il. 3]. W roli zawodników często występują mieszkańcy miast. Tradycyjne prace wykonywane w gospodarstwie wiejskim traktują jako hobby, któremu oddają się w czasie wolnym.

Coraz więcej miast utrzymuje lub częściowo dotuje w ramach celowych programów farmy dla dzieci [il. 4]. Specyficzne gospodarstwa wiejskie zlokalizowane na terenie miasta, które umożliwiają aktywne i poznawcze spędzanie wolnego czasu w grupie rówieśniczej lub rodzinnej. Oprócz możliwości bezpośredniego zapoznania się z zwierzętami gospodarskimi i pracą w gospodarstwie rolnym w ofercie farm znajdują się zabawy i ścieżki tematyczne, możliwość organizowania imprez okolicznościowych i zakupu ekologicznej żywności. Miejskie farmy dla dzieci znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie miejskich gruntów rolnych i leśnych lub obszarów wiejskich.

W miastach od wielu lat znajdują się ośrodki jeździeckie, w których prowadzona jest nauka jazdy konnej, szkolenie koni oraz wynajmowane są boksy. Najczęściej obiekty o takich funkcjach zlokalizowane są na obrzeżach miast. Jednakże w wielu miastach dzielnice niegdyś peryferyjne „zbliżają się” do centrum i przyjmują nowe funkcje, zachowując po części wcześniej istniejące. Od niedawna można zaobserwować zjawisko pozostawiania pośród najnowszej wielorodzinnej zabudowy mieszkaniowej budynków istniejących tu wcześniej gospodarstw [il. 5]. Mieszkańcy miast trzymają w nich

frequented by both Stockholm residents and visitors from around the world.

Various forms and range of recreation, both passive and active, are offered by all museums in the open air. The common denominator here is changing of the nature of farm work-related activities performed by villagers to recreational activities undertaken by urban dwellers. One of the many examples of such change in the nature of the activities is the scything competition [il. 3]. The participants are often city dwellers. They treat traditional tasks carried out in farmhouses as a hobby, in which they involve in their free time.

More and more cities maintain or partially grant farms for children as targeted programs [il. 4]. Specific farms located in the city that enable active and cognitive spending of leisure time in a peer group or family. In addition to a chance of direct contact with farm animals and working on a farm, these estates offer games and thematic paths, organization of special events and organic food. Urban farms for children are in the immediate vicinity of urban farmlands and forests or rural areas.

In the cities, for many years, there have been operating riding centres, where horse riding lessons and horse trainings take place; there are also rented the boxes. Usually, such facilities are located on the outskirts of cities. However, in many cities, once peripheral areas “approach” to the centre and adopt new features, while partially maintaining the previous. From some time, there can be observed a phenomenon of leaving farm buildings previously existing here in the midst of the latest multi-family development [il. 5]. City dwellers keep there their horses purchased for recreational purposes. Spatial solutions of quarters of new buildings allow a direct access from stables – pensions for horses, localized in this way, to urban recreational areas and paths for horse riding.

An interesting solution has been adopted in a Vienna business and residential complex, *Viertel Zwei*. There has been preserved the located in the imme-

swoje, zakupione w celach rekreacyjnych, konie. Rozwiązania przestrzenne kwartałów nowej zabudowy umożliwiają bezpośredni dostęp z tak zlokalizowanych stajni – hoteli dla koni, do miejskich terenów rekreacyjnych i ścieżek przeznaczonych do jazdy konnej.

Interesujące rozwiązanie przyjęto w wiedeńskim zespole biurowo-mieszkalnym *Viertel Zwei*. Zachowano, znajdujący się w bezpośrednim sąsiedztwie, otwarty w 1878 r., tor wyścigów konnych *Krieau Trabrennbahn*. Zabytkowe obiekty kubaturowe toru są obecnie modernizowane i remontowane. Wraz z samym torem stanowią jeden z elementów wielofunkcyjnego zespołu współczesnych obiektów architektonicznych światowej klasy, który tworzą biurowce, centra konferencyjne, hotele oraz wielorodzinne budynki mieszkalne [il. 6]. Kompleks obiektów *Viertel Zwei* przecięty jest terenami zielonymi z sztucznym jeziorem i wyłączony z ruchu samochodowego. Łączy się z nowym kampusem Akademii Ekonomicznej.

Zakończenie

Różnorodne formy rekreacji w miastach czy też realizowanych przez ich mieszkańców mają swoje źródło w wiejskich obrzędach i obyczajowości. Element rekreacji stanowi kulturowanie, często jeszcze przedchrześcijańskich, obyczajów związanych z cyklem zmian pór roku, od których uzależniony był rytm życia na wsi. Już nie tylko na wsiach, aby przywołać wiosnę i zapewnić dobre zbiory, topiona lub palona jest Marzanna. Zachodzi zjawisko przeniesienia do miast typowych wiejskich uroczystości i obrzędów, a nawet nadawania im rangi uroczystości państwowych. W powszechnych w bawarskich wsiach dożynkach piwnych (*Oktoberfest*) od ponad 200 lat palmę pierwszeństwa dźwierz Monachium. W Polsce w 1927 r. prezydent Ignacy Mościcki zapoczątkował obchody w Spale „dożynek prezydenckich”. W 1946 r. zainicjowano obchody centralnych (ogólnopolskich) dożynek w wytypowanym przez władze miasteczko. W latach 80. XX w. przybrały one formę uroczystości religijnej odbywającej się w Częstochowie, a w 2000 r. reaktywowano „dożynki prezydenckie” w Spale. Dożytkom towarzyszą zabawy z okazji zakończenia zbiorów i festyny ludowe. Jak już wspomniano zajęcia związane z pracą w gospodarstwie przybierają formę rozrywki i rekreacji. Należy też pamiętać, że współczesne tańce i dyscypliny sportowe wywodzą się z tańców i sportów ludowych, których początki sięgają epok prehistorycznych. Nie może ulegać wątpliwości, że liczne formy działalności człowieka swoje źródła wywodzą z wsi i obszarów wiejskich. Wymienione w tekście działania podejmowane w przedmiotowym zakresie, zakresie rekreacji, która jest formą działania dobrowolnie wybraną przez człowieka ze względu na osobiste zainteresowania i dla własnej satysfakcji, podejmowaną poza obowiązkami zawodowymi i domowymi, w czasie wolnym od pracy, obejmują zarówno rekreację ruchową, jak i twórczą, kulturalno-rozrywkową i społeczną⁶. Pełnią funkcję wypoczynkową, wypełnienia czasu wolnego, zdrowotną, korektywno-kompensacyjną, socjalizacyjną i ludyczną.

diate vicinity, opened in 1878, horse racing track, *Krieau Trabrennbahn*. The historic cubic buildings are currently being modernized and refitted. Along with the track, they are a part of multifunctional complex of modern architectural world-class buildings, which consists of office buildings, conference centres, hotels and multi-family residential buildings [il. 6]. The *Viertel Zwei* complex of buildings is crossed by green areas with an artificial lake and is off from traffic. It connects to the new campus of the University of Economics.

Conclusion

Various forms of recreation in cities or these executed by their inhabitants are rooted in the rural rites and customs. The element of recreation is cultivating, often even customs before the Christian associated with the cycle of the seasons change, on which the rhythm of life in the countryside depended. Straw effigies representing winter are drowned or burned not only in the villages, to bring the spring and ensure a good harvest. There is a phenomenon of moving typical rural celebrations and rites to the cities and even giving them the rank of state ceremonies. In harvest beer festivals, popular in Bavarian villages, Munich has been the undisputed leader for over 200 years. In Poland, in 1927, the President, Ignacy Mościcki began celebration of the “presidential harvest festival” in Spała. In 1946, there was initiated celebration of the central (national) harvest festival in a city selected by the authorities. In 80s of the twentieth century, they took the form of a religious ceremony held in Częstochowa, and in 2000, there was reactivated the “presidential harvest festival” in Spała. The harvest festival is accompanied by games to celebrate the end of harvest and folk feasts. As mentioned, the activities related to working on the farm take the form of entertainment and recreation. It should also be noted that modern dances and sports come from folk dances and sports, the origins of which date back to prehistoric eras. There can be no doubt that many forms of human activity derive their source from villages and rural areas. The actions mentioned in the text, taken at the topical level, the level of recreation, which is a form of action voluntarily chosen by man because of his or her personal interests and for their own satisfaction, undertaken outside work and home duties, in the free time, include physical, creative, cultural, entertainment and social recreation¹. Their perform a function of rest, filling the free time, health, correction and compensation, socialization and ludicity.

ENDNOTES

¹ See: Smit J., Nasr J., *Urban Agriculture ...*, p. 141-151. Also: Butler L., Moronek D.M., *Urban and Agriculture Communities ...* and Tukey H.B. Jr., *Urban horticulture ...*, p. 11-13

² See: Norman N., *Eetbaar Park ...*

³ Internet edition: [<http://www.cityfarm.at/v2/info1/diecityfarm/>]. Access 11 March 2016.

⁴ See: Hart R., *Forest Gardening ...*, p. 124; Douglas J., *The Forest Farms ...*, p. 1

⁵ Internet edition: [<http://www.beaconfoodforest.org/>]. Access 09 March 2016. Also: Bliss S. (13.03.2015), *These urban*

PRZYPISY

¹ Por.: J. Smit, J. Nasr, *Urban Agriculture* ..., s. 141-151. Także: L. Butler, D.M. Moronek, *Urban and Agriculture Communities* ... oraz Tukey HB Jr., *Urban horticulture* ..., s. 11-13

² Zob.: N. Norman, *Eetbaar Park* ...

³ Pobrane z: <http://www.cityfarm.at/v2/info1/diecityfarm/> [dostęp: 11.03.2016]

⁴ Za: R. Hart, *Forest Gardening* ..., s. 124; Douglas J., *The Forest Farms* ..., s. 1

⁵ Pobrane z: <http://www.beaconfoodforest.org/> [dostęp: 09.03.2016] oraz Bliss S. (13.03.2015), *These urban farmers want to feed the whole neighborhood — for free*, pobrane z: <http://grist.org/food/> [dostęp: 09.03.2016]

⁶ Definicja rekreacji za: Toczek-Werner S., *Podstawy rekreacji* ..., s. 10. Podział rekreacji za: I. Kielbasiewicz-Drozdowska, *Teoria i metodyka* ..., s. 16

LITERATURA

Butler L., Moronek D.M., *Urban and Agriculture Communities: Opportunities for Common Ground*, Council for Agricultural Science and Technology, Ames 2002.
Drożdż-Szczybura M., *Muzeum na wolnym powietrzu na wyspie Djurgården w Sztokholmie*, [w:] *Czasopismo Techniczne*, z. 1-A/2000, Wydawnictwo PK, Kraków 2000, s. 26-41.

Hart R. A. de J., *Forest Gardening: Cultivating an Edible Landscape*, Chelsea Green Pub. Co., White River Junction, 1996.

Kielbasiewicz-Drozdowska I., *Teoria i metodyka rekreacji*, Wydawnictwo AWF, Poznań 2001.

McConnell D.J., Dharmapala K.A.E., Upawansa G.K., Attanayake S.R., *The Forest Farms of Kandy: And Other Gardens of Complete Design*, Ashgate Publishing Limited Co., 2003.

Norman N., *Eetbaar Park/Edible Park*, Valiz 2012.

Sikorska-Wolak I. (red.), *Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008.

Smit J., Nasr J., *Urban Agriculture for Sustainable Cities: Using Wastes and Idle Land and Water Bodies as Resources*, Environment and Urbanization, Vol. 4, No. 2, London 1992, s. 141-151.

Toczek-Werner S., *Podstawy rekreacji i turystyki*, Wydawnictwo AWF Wrocław, Wrocław 2005.

Whitefield P., *How to Make a Forest Garden*, Permanent Publications, Hampshire 2002.

Zdjęcia wykonała autorka / Photographs by author

farmers want to feed the whole neighborhood — for free, internet edition: [<http://grist.org/food/>]. Access 09 March 2016.

⁶ Definicja for recreation to: Toczek-Werner S., *Podstawy rekreacji* ..., p. 10. The division of recreation according: I. Kielbasiewicz-Drozdowska, *Teoria i metodyka* ..., p. 16.

LITERATURE

Butler L., Moronek D.M., *Urban and Agriculture Communities: Opportunities for Common Ground*, Council for Agricultural Science and Technology, Ames 2002.

Drożdż-Szczybura M., *Muzeum na wolnym powietrzu na wyspie Djurgården w Sztokholmie*, [in:] *Czasopismo Techniczne*, z. 1-A/2000, Wydawnictwo PK, Kraków 2000, p. 26-41.

Hart R. A. de J., *Forest Gardening: Cultivating an Edible Landscape*, Chelsea Green Pub. Co., White River Junction, 1996.

Kielbasiewicz-Drozdowska I., *Teoria i metodyka rekreacji*, Wydawnictwo AWF, Poznań 2001.

McConnell D.J., Dharmapala K.A.E., Upawansa G.K., Attanayake S.R., *The Forest Farms of Kandy: And Other Gardens of Complete Design*, Ashgate Publishing Limited Co., 2003.

Sikorska-Wolak I. (ed.), *Ekonomiczne i społeczne aspekty rozwoju turystyki wiejskiej*, Wydawnictwo SGGW, Warszawa 2008.

Smit J., Nasr J., *Urban Agriculture for Sustainable Cities: Using Wastes and Idle Land and Water Bodies as Resources*, Environment and Urbanization, Vol. 4, No. 2, London 1992, p. 141-151.

Toczek-Werner S., *Podstawy rekreacji i turystyki*, Wydawnictwo AWF Wrocław, Wrocław 2005.

Whitefield P., *How to Make a Forest Garden*, Permanent Publications, Hampshire 2002.

Translation by B.T. Columbus and author (notes, titles of chapters and illustrations)